

KOMUNIKACJA MIĘDZYPOKOLENIOWA A NABYWANIE KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

MAGDALENA WASYLEWICZ

Abstrakt

Człowiek jest istotą społeczną, czyli człowiek nie może żyć i rozwijać się bez bodźców płynących z otoczenia społecznego. Środowiska społeczne wymagają interpersonalnych kontaktów. Opanowanie umiejętności współżycia społecznego jest istotnym warunkiem zadowolenia i satysfakcji życiowej. Arystoteles już twierdził „człowiek żyjący poza społeczeństwem jest albo zwierzęciem albo bogiem”. Aby człowiek mógł sprawnie, dobrze, funkcjonować w środowisku społecznym, musi posiadać odpowiednie kompetencje. W nabywaniu kompetencji kluczowych niezwykle istotna jest prawidłowa komunikacja w rodzinie, między pokoleniem młodszym a pokoleniem starszym. To rodzice i dziadkowie są odpowiedzialni za wychowanie młodego pokolenia, za dostarczenie odpowiednich wzorów postrzegania i rozumienia rzeczywistości, czyli za wpojenie, zaopatrzenie młodych w niezbędne do życia kompetencje. Jednak obecnie nie tylko osoby starsze uczą młodych. Zwróciła na to uwagę M. Mead określając kulturę i kierunek transmisji wzorów kulturowych między pokoleniami. M. Mead mówi o kulturze konfiguracywnej, gdzie obydwa pokolenia uczą się od siebie oraz o kulturze perfiguratywnej, gdzie młodsze pokolenie, narzuca starszemu określony system wartości, wzorów kulturowych i norm. Niniejszy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, jak obecnie wygląda komunikacja międzypokoleniowa i w jakim stopniu kontakty ludzi młodych z dziadkami przyczyniają się do nabywania kompetencji zarówno przez jednych, jak i przez drugich?

Abstract

A man is a social being that is a man cannot live and develop without stimuli from social surrounding. Social surroundings require interpersonal contacts. Mastering the skill of living in a society is a crucial condition of contentment and life satisfaction. It was Aristotle who claimed “a man living outside the society is either an animal or a god”. In order for the man to function well and efficiently in the social surrounding, he must have proper qualifications. Proper family communication, between younger and older generation is extremely important in gaining key qualifications. It is parents who are responsible for bringing up young generation, for providing proper patterns of perceiving and understanding the reality that is they are responsible for planting those indispensable qualifications into minds of the young. However, at present it is not only the elderly who teach the young. M. Mead has drawn our attention to this fact specifying the culture and directions of transmission of culture patterns between generations. M. Mead speaks about configurative culture where both generations teach each other and about perfigurative culture where a younger generation imposes particular system of values, culture patterns and norms on the older generation. This article is an attempt to answer how intergenerational communication looks like and to what extent the contact between the young and their grandparents contributes to acquiring qualifications by both sides.

Słowa kluczowe

Kompetencja. Komunikacja.

Key words

Competence. Communication.

Człowiek jest istotą społeczną, czyli człowiek nie może żyć i rozwijać się bez bodźców płynących z otoczenia społecznego. Żyjemy w otoczeniu rodziny, przyjaciół, znajomych, ludzi mijanych na ulicach. Życie publiczne, zawodowe, osobiste w ogromnej mierze zależy od oddziaływania, zachowania innych osób, grup i społeczności.¹ Środowiska społeczne wymagają interpersonalnych kontaktów. Opanowanie umiejętności współżycia

¹ Aronson, E. (1998). Człowiek istota społeczna. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN

społecznego jest istotnym warunkiem zadowolenia i satysfakcji życiowej. Arystoteles już twierdził „człowiek żyjący poza społeczeństwem jest albo zwierzęciem albo bogiem”.

*"Człowiek jest zwierzęciem społecznym, a więc jego poczucie szczęścia i pełni zależy od umiejętności sprawnego kontaktowania się z innymi ludźmi. Ponadto cała cywilizacja opiera się na ludzkiej zdolności do współpracy z innymi i prowadzenia wspólnych działań. Ludzie są nam niezbędni do szczęścia i spełnienia, musimy też umieć z nimi współpracować, jeśli chcemy stanąć na wysokości swoich zadań, swoich upodobań".*²

Aby człowiek mógł sprawnie, dobrze, funkcjonować w środowisku społecznym, musi posiadać odpowiednie kompetencje. Łacińskie słowo "*competentia*" oznacza przydatność, odpowiedzialność. Angielskie rozumienie słowa "*competence*" oznacza umiejętności, zdolności, do wykonywania określonych czynności. M. Dudzikowa natomiast zaproponowała następującą definicję kompetencji „...*jest to struktura poznawcza, złożona z określonych zdolności, zasilana wiedzą i doświadczeniami, zbudowana na zespole przekonań, iż za pomocą tych zdolności warto i można w danym kontekście sytuacji własnej jednostki inicjować i realizować skutecznie zadania w celu osiągnięcia we własnej osobowości i zachowaniach zmian zgodnych z pożądanymi przez siebie standardami*”.³

Należy też zauważyć, że kompetencja jest zawsze kategorią podmiotową, zawsze kompetencją czyjąś, kompetencją określonej osoby bądź grupy osób, różni się od norm, wzorów, reguł czy wartości.⁴

Jedną z wielu kompetencji niezbędnych w życiu każdego człowieka są właśnie kompetencje interpersonalne rzutujące na prawidłową komunikację interpersonalną, czyli poziom sprawności we wzajemnym przekazywaniu sobie różnych informacji przez osoby wchodzące ze sobą w różnego rodzaju interakcje – umiejętność zrozumiałego i jednoznacznego przekazywania własnych komunikatów innym osobom, oraz poprawnego odczytywania komunikatów, nadawanych różnymi kanałami przez inne osoby. Tak rozumiane kompetencje w zakresie komunikacji interpersonalnej, zaliczane są do tzw. kompetencji o charakterze kluczowym, uniwersalnym. Prawidłowa komunikacja międzyludzka, a zwłaszcza komunikacja międzypokoleniowa, odgrywa ważną rolę w nabywaniu kompetencji potrzebnych w życiu. Najważniejszym celem kontaktów interpersonalnych, jest "stworzenie takich warunków i atmosfery międzyludzkiej, która

² Johnson, W. D. (1992). *Podaj Dłoń*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości

³ Dudzikowa M., Kompetencje autokreacyjne – możliwości ich nabywania w toku studiów pedagogicznych, *Edukacja. Studia. Badania. Innowacje*, nr 4 (44), 1993

⁴ Ziółkowski M., *Kompetencja kulturowa*, w: R. Schulz (red), *Antropologiczne podstawy wychowania*, Warszawa 1996

sprzyja rozwojowi człowieka i realizacji jego konstruktywnych możliwości"⁵, pozwoli to jednostce rozwijać i ulepszać swoje umiejętności, oraz dawać sobie radę w nowej, szybko zmieniającej się rzeczywistości.

W nabywaniu kompetencji kluczowych niezwykle istotna jest prawidłowa komunikacja w rodzinie, a zwłaszcza między pokoleniem młodszym a pokoleniem starszym. To rodzice i dziadkowie są odpowiedzialni za wychowanie młodego pokolenia, za dostarczenie odpowiednich wzorów postrzegania i rozumienia rzeczywistości, czyli za wpojenie, zaopatrzenie młodych w niezbędne do życia kompetencje.

Jednak obecnie nie tylko osoby starsze uczą młodych. Kiedyś dziecko przychodziło do rodzica lub dziadka po radę, obecnie nastąpiło odwrócenie sytuacji: to pokolenie starszych, dorosłych osób przychodzi ze swymi problemami do dzieci (np. natury technicznej). Zwróciła na to uwagę M. Mead określając kulturę i kierunek transmisji wzorów kulturowych między pokoleniami. Z takiej perspektywy M. Mead mówi o kulturze postfiguracywnej, gdzie podstawową funkcję socjalizacyjną pełnią rodzice, przekazując wzorce zachowań, normy wartości, kompetencje; o kulturze konfiguracyjnej, gdzie obydwie pokolenia uczą się od siebie oraz o kulturze perfiguracyjnej, gdzie młodsze pokolenie, najlepiej radzące sobie z ciągłymi zmianami technologicznymi, narzuca starszemu pokoleniu również określony system wartości, wzorów kulturowych i norm⁶.

Margared Mead, mówi o pokoleniu starszych kultury prefiguracyjnej i stwierdza, że: *„żadne wcześniejsze pokolenie nie poznało, nie doświadczyło i nie wykorzystało tak szybkich zmian (...)”*.⁷

M. Mead mając na uwadze rodzaj doświadczenia związanego z rozwojem technicznym i cywilizacyjnym pisze:

„...nie ma dziś nigdzie na świecie takiego pokolenia starszych, które wie to, co wiedzą ich dzieci, bez względu na to, jak odizolowane i proste może być to społeczeństwo, w którym żyją. W przeszłości zawsze można było znaleźć ludzi, którzy wiedzieli więcej niż jakiegokolwiek dziecko, gdyż zebrali oni już doświadczenia wyniesione z wzrastania w pewnym systemie kultury. Dziś takich dorosłych nie ma”.⁸

⁵ Mellibruda, J. (2003). Ja, ty, my. Psychologiczne możliwości ulepszania kontaktów międzyludzkich. Warszawa: Instytut Psychologii Zdrowia PTP.

⁶ Mead M., Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000

⁷ Ibidem, s.110

⁸ Ibidem, s.110

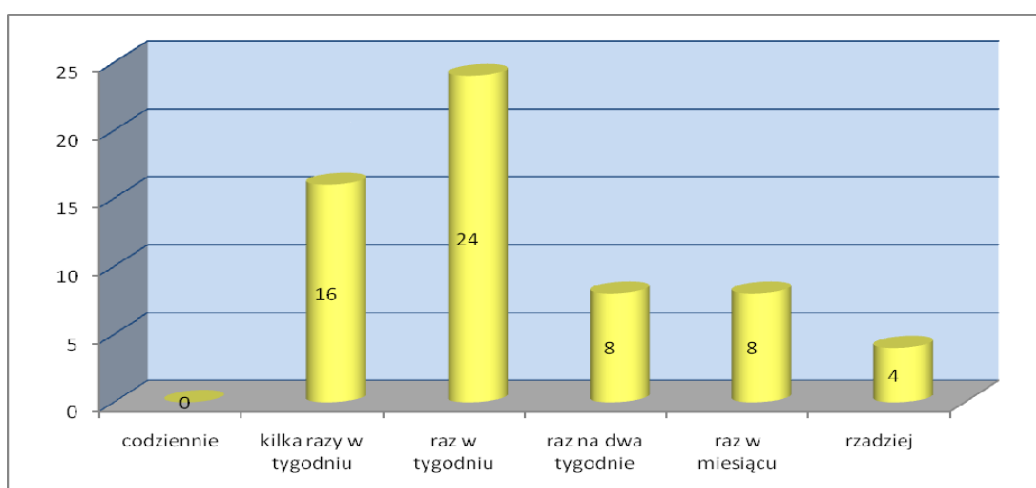
Tempo zmian jest tak ogromne, że wiedza starszych pokoleń nie jest w stanie wytłumaczyć rzeczywistości młodych. Dlatego w niektórych aspektach następuje odwrócenie ról: dzieci są nauczycielami rodziców; syn uczy ojca, dziadka, jak obsługiwać komputer, magnetowid, telefon komórkowy, pomaga mu serfować w Internecie. Kompetencje medialne, bo o nich mowa, dają dzieciom i młodzieży przewagę nad dorosłymi. Jest to relacja odwrócenia dotychczas ustalonego porządku, przykład socjalizacji odwrotnej, gdzie nabywanie wiedzy i umiejętności odbywa się przez pokolenie starszych od pokolenia młodszych.

Niniejszy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, jak obecnie wygląda komunikacja międzypokoleniowa i w jakim stopniu kontakty ludzi młodych z dziadkami przyczyniają się do nabywania kompetencji zarówno przez jednych, jak i przez drugich?

Odpowiedzi na postawiony problem szukano wśród uczniów uczęszczających do szkół średnich. Badaniu ankietowemu została poddana grupa 116 uczniów liceów ogólnokształcących z miasta Krosna (województwo podkarpackie).

Pytając licealistów o ich relację z dziadkami ważne było ustalenie czy mieszkają z nimi na co dzień. Na podstawie udzielonych przez badanych uczniów odpowiedzi wynika, że 51 proc. z nich mieszka z rodzicami i rodzeństwem, natomiast 49 proc. również z dziadkami. Poniższy wykres prezentuje rozkład wyników dotyczący częstotliwości kontaktów młodzieży nie mieszkającej z dziadkami pod tzw. „jednym dachem”.

Wykres 1. Częstotliwość kontaktów wnuków z dziadkami

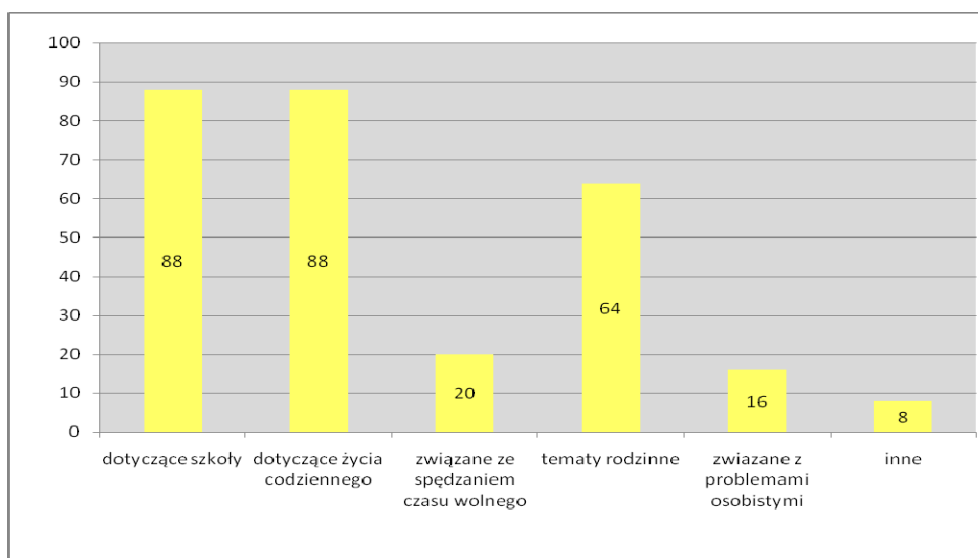
Najliczniejszą grupę stanowili uczniowie mający kontakt z dziadkami raz albo nawet kilka razy w tygodniu. Niewielki procent badanych zadeklarował widywanie się z babcią i

dziadkiem raz w miesiącu i rzadziej. Podobne badania prowadzone były przez TNS OBOP „Dziadkowie i wnuki o sobie, wzajemnych relacjach i ludziach starszych” przeprowadzonego dla Forum 50+ seniorzy XXI wieku.⁹ W ramach badania przeprowadzono 2000 wywiadów z osobami z dwóch grup wiekowych: 60 – 80 i 15 – 30 lat. Większość ankietowanych zadeklarowała, że posiada wnuki bądź dziadków i kontaktuje się z nimi tak często, jak zechce, niemal jedna piąta chciałaby jednak zwiększyć częstotliwość wzajemnych kontaktów. Ponad 90 proc. badanych spotyka się z wnukami czy dziadkami osobiście, popularną formą kontaktów są także rozmowy telefoniczne. Obie badane grupy spośród podanych form wspólnego spędzania czasu najczęściej wskazywały rozmowy, spacerowanie i pomoc w pracach domowych (sprzątaniu i gotowaniu). Czasem dziadkowie pomagają wnukom w odrabianiu lekcji, za co wnuki rewanżują się pomocą w nauce języków obcych, obsługi telefonu czy komputera.

Z badań ankietowych prowadzonych na licealistach w Krośnie wynika, że 65 proc. deklaruje odczuwalny brak babci lub dziadka, a wręcz tęsknotę za spotkaniami z nimi, w momencie dłuższego niewidzenia się. Jedynie 35 proc. badanych nie odczuwa brak tych kontaktów w dłuższym przedziale czasowym.

Na postawione pytanie: Czy liczysz się ze zdaniem swoich dziadków? 62 proc. ankietowanych odpowiedziało twierdząco, natomiast 38 proc. nie wykazało zainteresowania ich poglądami. Jednak nie wszystkie tematy uważa młodzież za możliwe do poruszania podczas rozmów z seniorami rodu.

Wykres 2. Tematy podejmowane przez młodzież podczas rozmów z dziadkami

⁹ <http://www.rodzina.senior.pl/88,1,Dziadkowie-i-wnuki-8211-relacje-i-przeslania,2846.html>

Wyniki umieszczone na powyższym wykresie wskazują jednoznacznie – najczęściej poruszane w rozmowie z dziadkami tematy dotyczą szkoły i codziennego życia. Często również podejmowane są tematy rodzinne. Preferowane są więc tematy neutralne, mało osobiste, nie dotyczące spraw intymnych. Jednak należy podkreślić, że 21 proc. licealistów prosi o radę dziadka lub babcię właśnie w ważnych dla siebie sprawach osobistych.

Ważne i znamienne w kontekście komunikacji międzypokoleniowej okazały się odpowiedzi uczniów na pytania dotyczące kompetencji, jakie młodzież nabyła od swoich dziadków. Do najczęściej wymienianych należały: cierpliwość i pokora, odpowiedzialność, wytrwałość, dawanie sobie radę w trudnych sytuacjach życiowych, uczciwość oraz dobre postępowanie i mądrość życiowa. Otrzymane dane zgodne są z wynikami OBOP- u, które pokazują, że młode pokolenie ceni sobie to, że może dowiedzieć się od dziadków wielu ciekawych rzeczy (mówi o tym 37 proc. badanych młodych ludzi).¹⁰

Jednak, jak wynika z otrzymanych wyników badań wśród licealistów, nie tylko młodzież uczy się od swoich dziadków, ale także dziadkowie uczą się od swoich wnuków. Według ankietowanych babcia i dziadek nauczyli się od nich: obsługi komputera (w tym grania na komputerze), obsługi telefonu komórkowego (zwłaszcza pisania smsów), słuchania modnej muzyki, czynnego wypoczynku, tolerancji i wyrozumiałości dla innych kultur i religii oraz otwartości na nowe doświadczenia i spontaniczności.

Ankieta TNS OBOP kończyła się zapytaniem o swoiste przesłania: „Młodych” do „Starych” i odwrotnie. Starsza grupa poruszała raczej ważne „życiowe” tematy: mówiła o zasadach, wartościach moralnych i etycznych, życiu w zgodzie z własnym sumieniem. Poruszono także kwestie odpowiedniego wykształcenia jako warunku koniecznego do osiągnięcia sukcesu w życiu i korzystaniu z doświadczenia życiowego starszych. Z młodszej grupy ankietowanych 11 proc. życzyło swoim dziadkom „stu lat życia” i „dużo zdrowia”. Tyle samo pomyślało raczej o sobie życząc dziadkom, aby „byli tolerancyjni, wyrozumiali, starali się zrozumieć ludzi młodych, akceptowali młodych i sposób ich życia”.¹¹

Z prowadzonych badań wynika bardzo ważny wniosek, pozytywnie rzutujący na relacje współczesnej młodzieży i ich dziadków. Obala mit o braku komunikacji międzypokoleniowej, barierach nie do przeskoczenia i rozdźwiękach pomiędzy pokoleniem młodych i starych. Wyniki badań są potwierdzeniem, że prawidłowa komunikacja i właściwe relacje międzypokoleniowe pomagają zarówno wnukom, jak i dziadkom w nabywaniu

¹⁰ <http://www.rodzina.senior.pl/88,1,Dziadkowie-i-wnuki-8211-relacje-i-przeslania,2846.html>

¹¹ <http://www.rodzina.senior.pl/88,1,Dziadkowie-i-wnuki-8211-relacje-i-przeslania,2846.html>

ważnych kompetencji potrzebnych w codziennym życiu. Z tym stwierdzeniem zgodziło się 98 proc. poddanych badaniu licealistów.

Konkluzja

Nie możemy jednak zapominać, że młodzież w dalszym ciągu potrzebuje obecności czujnego spojrzenia starszych. Starsi nie mogą być starsi, jeśli nie ma społeczeństwa, które uczyni ich starszymi. Dzieci i młodzież nie mogą czuć się bezpiecznie, jeśli obok nich nie ma starszych, ich cicha obecność daje im nadzieję. Dorosły nie może być tym, kim jest, jeśli wokół nie ma starszych osób.

Bibliografia

- Aronson, E. (1998). Człowiek istota społeczna. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Dudzikowa M., Kompetencje autokreacyjne – możliwości ich nabywania w toku studiów pedagogicznych, Edukacja. Studia. Badania, Innowacje, nr 4 (44), 1993
- Jakubowska, U. (1996). Wokół pojęcia "kompetencja społeczna"- ujęcie komunikacyjne. Przegląd Psychologiczny, 39, 29-40.
- Johnson, W. D. (1992). Podaj Dłoń. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości
- Mead M., Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000
- Mellibruda, J. (2003). Ja, ty, my. Psychologiczne możliwości ulepszania kontaktów międzyludzkich. Warszawa: Instytut Psychologii Zdrowia PTP.
- Ziółkowski M., Kompetencja kulturowa, w: R. Schulz (red), Antropologiczne podstawy wychowania, Warszawa 1996
- <http://www.rodzina.senior.pl/88,1,Dziadkowie-i-wnuki-8211-relacje-i-przeslania,2846.html>

Address of author

Magdalena Wasylewicz, dr
Katedra Pedagogiki Medialnej i Komunikacji Społecznej
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Rzeszowski